

Else Otten Übersetzerpreis voor Bärbel Jänicke, 2021

Vertalers zijn altijd de veermannen en heel vaak ook de veer-vrouwen die een boek van de ene naar de andere oever overvaren, onderweg behendig puntige rotsen en kliffen ontwijkend. Ze brengen hun teksten niet alleen van de ene taal naar de andere, maar ook van de ene cultuur naar de andere. Hun gereedskapskist bestaat, zoals schrijver en vertaler August Willemsen het omschreef, 'uit inventiviteit, vakmanschap, eruditie, wetenschappelijke bagage, levenservaring; maar ook zelfverloochening is noodzakelijk, iets dat verwant is aan acteertalent, en geduld.'

Het vertalen van Nederlandse non-fictie naar het Duits vereist geloof ik nóg een extra inspanning: het vinden van de juiste toon, zodat het boek min of meer naadloos kan aansluiten bij wat in Duitsland non-fictie is, als non-fictie wordt beschouwd. Dat klinkt een beetje cryptisch, ik zal proberen het uit te leggen.

Non fictie -- literatuur die zich aan de feiten houdt -- heeft als genre in Nederland andere begrenzungen dan in Duitsland. In Nederland lijkt de ruimte voor non-fictie wat groter te zijn, wat minder vast gedefinieerd, er zijn niet zo strakke begrenzungen.

In Nederland is het heel gebruikelijk om non-fictie tamelijk poëtische, misschien zelfs wat vage titels te geven, om vooral een bepaalde sfeer, een gemoedsbeweging op te roepen – je kunt altijd nog in de ondertitel aangeven waar het boek eigenlijk over gaat. In Duitsland niets van dat alles: non-fictie boeken moeten een gebied in kaart brengen, de onwetende lezer moet over een bepaalde zaak geïnformeerd worden -- of er moet een probleem worden opgelost waarvan de lezer misschien nauwelijks wist dat het bestond, maar dat zodra het is gedefinieerd van een overtuigende urgentie is. Noodzakelijkheid en onmisbaarheid van het boek in kwestie moeten in de titel onmiddellijk, in een notendop, tot uitdrukking komen.

Venetiaanse zangen, is een boek over de opera in Venetië. In het Duits: Venedig und die Oper. Filosofie voor een weergaloos leven, is de Nederlandse titel van een ander boek, je hebt eigenlijk geen idee waar dat over zal gaan – iets met geluk, misschien. In het Duits: Kleine Schule des Lebens: de lezer wordt aangespoord tot zelfverbetering. Het seniorenbrein, waarvan je nog kunt denken: niets aan de hand, we worden vrolijk oud, wordt in het Duits: Wenn das Gehirn alter werd – hier wordt een ernstig probleem gesuggereerd en misschien de oplossing geboden voor allerlei dreigingen.

En de ondertitel van het boek waar we het vandaag over hebben, dat van Ger Groot, is in het Nederlands: Hoe de moderne mens werd wie hij is – een titel met heel veel interpretatieruimte, waarbij je weg kunt dromen over waar dit boek zoal over zou kunnen gaan. In het Duits werd dat: Das Denken der Moderne in Kunst en Popkultur. Goed getypeerd, dát staat erin, niets meer en niets minder. We hebben het hier tenslotte niet over fictie.

Dat maakt dat de vertaler van Nederlandse non-fictie moet laveren tussen de vaak met Angelsaksisch aandoende, lichte zelfspot en verwondering doorspekte Nederlandse toon, en de Duitse alles-wetende stelligheid.

Alle net genoemde titels zijn vertaald door de winnares van de Else Otten Übersetzerpreis van dit jaar, Bärbel Jänicke. Wat haar werk bijzonder maakt reikt verder dan vertalen alleen. Ze vertaalt niet alleen

precies en consciëntieus, met verstand van zaken en met gevoel voor nuance. Minstens zo belangrijk is dat ze de juiste toon weet te vinden, dat ze onverschrokken en vakbekwaam een brug weet te slaan tussen wat in Nederland onder non-fictie wordt verstaan, en wat daar in Duitsland onder valt.

Het behouden van de eigen toon van het oorspronkelijk Nederlandse boek, en die tegelijkertijd overtuigend omzetten, daar slaagt Bärbel Jänicke telkens weer in, en dat bewonder ik zeer.